

EINDRAPPORT MONITORONDERZOEK LEERLAB 2022/2023

Kyle van den Langenberg

Katrijn Opstoel

Edwin Buijs

Helma Oolbekkink-Marchand

7 juli 2023

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	3
1.1	Het LeerLab en de relatie met eigentijds onderwijs	3
1.2	Werkvormen in het LeerLab	3
1.3	Onderzoek binnen het LeerLab	3
2	METHODE	5
2.1	De onderzochte variabelen	5
2.2	Oorspronkelijke onderzoeksopzet versus daadwerkelijk onderzoeksverloop	6
2.2.1	Oorspronkelijke onderzoeksopzet	6
2.2.2	Daadwerkelijk onderzoeksverloop	7
3	RESULTATEN	8
3.1	Aanpak	8
3.2	Professionele identiteit	8
3.3	Stuurkracht	10
3.4	Overige (leer)opbrengsten en tips	10
	LITERATUUR	12
	BIJLAGE 1: INTERVIEWLEIDRAAD	13
	BIJLAGE 2: CONCLUSIES RAPPORTEN 2020/2021 & 2021/2022	16

1 INLEIDING

1.1 Het LeerLab en de relatie met eigentijds onderwijs

Het LeerLab is een initiatief binnen de Academie Educatie waarin door opleiding, werkveld, studenten en onderzoekers samen geëxperimenteerd en onderzocht wordt hoe eigentijds kan worden opgeleid. Eigentijds samen opleiden betekent in de context van het LeerLab dat er op een intensieve manier wordt samengewerkt tussen werkveld en opleiding en dat men van elkaar leert.

In het LeerLab staat de centrale vraag uit de propedeuse centraal: "Kan en wil ik leraar worden?" Door de onderdompeling in (voor studenten vaak niet bekende) eigentijdse contexten kunnen studenten die vraag vanuit hun ervaringen in LeerLab en eigentijds onderwijs nog beter beantwoorden. Binnen de opleidingsdidactiek van het LeerLab staat congruentie tussen het leren op de werkplek en het leren binnen het LeerLab centraal. Men probeert om principes die gangbaar zijn in eigentijds onderwijs (zoals het coachen op het nemen van zelfregie) ook veelvuldig in te zetten in het LeerLab.

1.2 Werkvormen in het LeerLab

De LeerLabdag op de opleiding heeft een eigentijdse setting en een ervaringsgerichte en actieve insteek. Werkvormen die daarvoor gebruikt worden en waarmee ook een ontwikkeling van de professionele identiteit en stuurkracht van de studenten wordt beoogd zijn:

- Werken vanuit eigen leervragen. Er wordt ondersteuning geboden bij het articuleren van leervragen.
- Door studenten en docenten samen creëren van de inhoud van het programma en de structuur van de dag, op basis van de leervragen.
- Individuele coaching.
- Groepsvormende activiteiten.
- Werkvormen waarmee je je gewaar wordt hoe je je voelt en dat je dat deelt.
- Onderzoek is geïntegreerd. Zo spelen studenten tot nu toe elk jaar een rol in het monitoronderzoek, bijvoorbeeld bij de intake-interviews tijdens en in de tussentijdse groepsinterviews: afname en analyse van interviews, met ondersteuning van de onderzoekers.

1.3 Onderzoek binnen het LeerLab

Om het verloop van het LeerLab te kunnen monitoren, input te geven voor eventuele tussentijdse bijstelling van het programma en de leerervaringen en leeruitkomsten bij de studenten te kunnen evalueren, wordt door onderzoekers van het HAN onderzoeksteam Kwaliteiten van Leraren jaarlijks een monitoronderzoek uitgevoerd. Studiejaar 2022/2023 is het vierde jaar dat deze monitoring plaatsvindt.

Centraal stonden dit jaar de volgende onderzoeksvragen:

1. Welke elementen binnen het LeerLab hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van de professionele identiteit van studenten?
2. Welke elementen binnen het LeerLab hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van de stuurkracht (het nemen van regie over het eigen leren) van studenten?
3. Wat zijn overige opbrengsten van het LeerLab en welke elementen hebben daaraan bijgedragen?

2 METHODE

Hoewel er aanvankelijk sprake was van een andere onderzoeksopzet (zie paragraaf 2.2.), zijn de onderzoeksvragen uiteindelijk beantwoord aan de hand van individuele interviews met drie eerstejaars studenten die na afloop van het Leerlab hebben plaatsgevonden.

In het kader van het monitoronderzoek is begin februari 2023 onder begeleiding van een onderzoeker ook een groepsinterview afgenomen door enkele studenten van het LeerLab bij mede-LeerLabstudenten. Dit groepsinterview is onder begeleiding van de onderzoeker ook door studenten van het LeerLab zelf geanalyseerd. De bevindingen hieruit zijn door de studenten in een PowerPointpresentatie verwerkt en aan de LeerLabcoaches gepresenteerd. De bevindingen uit het groepsinterview vormen geen onderdeel van dit eindrapport.

2.1 De onderzochte variabelen

De onderzochte variabelen tijdens de individuele interviews met studenten zijn, net als gedurende de afgelopen drie jaar, de professionele identiteit en stuurkracht van de studenten.

Professionele identiteit: Aangezien binnen het LeerLab de oriëntatie op het leraarsberoep centraal staat en de studenten tevens stagelopen in de context van het eigentijds onderwijs, verwachtten we dat dit invloed zou hebben op hun professionele identiteitsontwikkeling. De studenten zijn bezig met de vraag “Kan en wil ik leraar worden?” in de oriëntatiefase van de opleiding. Daarbij worden ze op hun werkplek uitgedaagd om op een andere manier over het leraarsberoep na te denken, aangezien de leraarsrol daar veelal een andere invulling krijgt dan de studenten gewend zijn. In dit onderzoek benutten we inzichten uit de theorie van Kelchtermans (2009, 2012) over professioneel zelfverstaan. Professioneel zelfverstaan kan gezien worden als de manier waarop leraren zichzelf zien en is tegelijkertijd ook de lens waardoor zij naar hun onderwijspraktijk kijken. Dit professioneel zelfverstaan omvat vijf componenten die nauw met elkaar verweven zijn, namelijk: zelfbeeld (de wijze waarop de leraar zichzelf typeert als leraar)¹, zelfwaardegevoel (de mate waarin een leraar tevreden is over zijn/haar werk), beroepsmotivatie (de drijfveren die de leraar deden kiezen voor het beroep en doen beslissen om in het vak te blijven), taakopvatting (wat een leraar vindt over wat goed onderwijs inhoudt en over wat hij/zij dient te doen om terecht het gevoel te hebben goed werk te leveren), en toekomstperspectief (de verwachtingen die de leraar heeft voor zijn/haar beroepssituatie in de toekomst en hoe hij/zij zich daarbij voelt). Naast het professioneel zelfverstaan ontwikkelen leraren gedurende hun loopbaan ook een subjectieve onderwijstheorie; deze houdt de kennis en opvattingen in over hoe bepaalde beroepstaken of concrete onderwijsmomenten het best vormgeven kunnen worden

¹ Omdat het om eerstejaars studenten gaat die pas hun eerste ervaringen in het lerarenberoep opdoen, hebben wij ervoor gekozen om niet hun zelfbeeld maar hun *ideale* zelfbeeld als leraar te onderzoeken, hun beeld van de leraar die zij graag zouden willen zijn.

(Kelchtermans, 2012). Componenten¹ van het professioneel zelfverstaan en de subjectieve onderwijstheorie zijn in dit onderzoek als uitgangspunten genomen en gebruikt bij het ontwerpen van de interviewleidaad.

Stuurkracht: Stuurkracht speelt eveneens een belangrijke rol in dit onderzoek aangezien studenten in het LeerLab actief aangemoedigd worden om bewust keuzes te maken, zelf sturing te geven aan hun leerprocessen, en initiatief te nemen binnen het eigentijdse onderwijs. Stuurkracht is de Nederlandse vertaling van het concept 'agency' dat verwijst naar "het bewust uitoefenen van invloed, keuzes maken of een houding aannemen in een specifieke situatie die invloed heeft op het werk van leraren binnen de school of daarbuiten en/of op hun professionele identiteit" (vgl. Eteläpelto et al., 2013). Dit concept agency is in dit onderzoek van toepassing op de situaties waarin studenten zowel binnen het LeerLab als op hun werkplek bewust keuzes maken. In dit onderzoek hebben we het echter eveneens over de mate van agency die zij als lerende binnen het LeerLab laten zien, namelijk learner agency. Stuurkracht is in dit onderzoek geoperationaliseerd door te kijken in hoeverre studenten hun eigen leerproces (kunnen) sturen, in hoeverre zij zelf regie nemen over hun eigen leren.

In deze monitor ligt, in tegenstelling tot afgelopen jaren, de focus volledig op de LeerLabdag. De stagedag zal in dit onderzoek buiten beschouwing worden gelaten.

2.2 Oorspronkelijke onderzoeksopzet versus daadwerkelijk onderzoeksverloop

Tijdens dit onderzoek is uiteindelijk een groepsinterview gehouden met een deel van de LeerLabstudenten en hebben daarnaast 3 persoonlijke interviews met studenten na afloop van het LeerLab plaatsgevonden. Dit is slechts een klein deel van wat het oorspronkelijke doel van de originele onderzoeksopzet was. Op een aantal punten is dus (helaas) afgeweken van het originele onderzoeksplan.

2.2.1 Oorspronkelijke onderzoeksopzet

Oorspronkelijk werd het onderzoek gesplitst in twee deelonderzoeken.

Het eerste deel (deelonderzoek 1) richtte zich op de huidige lichte studenten in het eerste jaar. Dit deelonderzoek bestond op zijn beurt uit twee delen, deel 1A en deel 1B. Deel 1A richtte zich op de vragen welke factoren hebben bijgedragen aan de professionele identiteit, de stuurkracht en aan overige (leer)opbrengsten van de studenten. Voor deel 1B zouden LeerLabstudenten elkaar in groepsinterviews ondervragen over hun ervaringen met de leeromgeving van het LeerLab; de uitkomsten van deel 1B zouden door de studenten zelf met behulp van een PowerPointpresentatie

¹ Het zelfwaardegevoel is in dit onderzoek niet meegenomen, omdat deze eerstejaars studenten pas bezig zijn hun eerste werkervaringen op te doen, waardoor wij hebben aangenomen dat het voor de studenten nog lastig is om uitspraken te doen over de mate waarin zij tevreden zijn over hun werk.

worden teruggekoppeld aan hun LeerLabcoaches en geen onderdeel uitmaken van het onderzoeksrapport.

De dataverzameling voor onderdeel 1A was gepland middels korte interviews die studenten met elkaar zouden houden aan het einde van elke LeerLabbijeenkomst. Deze interviews zouden worden opgenomen en zouden een dubbel doel dienen; enerzijds bijdragen aan de continue reflectie van de studenten zelf op hun eigen ervaringen en lessen binnen het LeerLab en anderzijds als input dienen voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen van dit onderzoek.

Voor het tweede deel (deelonderzoek 2) was het plan om (retrospectieve) interviews te houden met studenten die in het verleden hadden deelgenomen aan het LeerLab, om zo te kunnen achterhalen wat het LeerLab hen gebracht heeft tijdens het verdere verloop van hun onderwijs carrière.

2.2.2 Daadwerkelijk onderzoeksverloop

Deelonderzoek 1A

Door een samenloop van communicatieve, organisatorische en uitvoerbare moeilijkheden en tegenslagen hebben de korte interviews vanuit onderdeel 1A helaas niet plaatsgevonden. In plaats daarvan is besloten om aan het einde van het LeerLab slotinterviews met de studenten te houden. Uiteindelijk waren 3 LeerLabstudenten bereid om hieraan deel te nemen. De vragen die tijdens dit slotinterview zijn gesteld vormen een combinatie van (een deel van) de vragen die in de slotinterviews van afgelopen studiejaar zijn gesteld en de oorspronkelijke vragen zoals die waren opgesteld voor de korte interviews van onderdeel 1A. De volledige interviewleidraad die is gebruikt tijdens deze interviews is te vinden in bijlage 1. Dit rapport focust zich volledig op de ervaringen van studenten tijdens het LeerLab. De ervaringen van de stage zijn in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten.

Deelonderzoek 1B

De dataverzameling voor onderdeel 1B heeft, volgens plan, middels het groepsinterview plaatsgevonden. Resultaten hiervan zijn door de studenten middels een PowerPointpresentatie aan de docenten van het LeerLab gepresenteerd. Deze resultaten zullen binnen dit rapport niet aan de orde komen.

Deelonderzoek 2

Deelonderzoek 2 heeft, ondanks meerdere pogingen tot het werven van (student)respondenten, helaas niet geleid tot aanmeldingen van studenten voor dit deel van het onderzoek. Er is uiteindelijk dan ook besloten om dit gedeelte van het onderzoek niet verder ten uitvoer te brengen.

3 RESULTATEN

3.1 Aanpak

In dit rapport worden voor de huidige lichting studenten van 2022/2023 de resultaten besproken afkomstig uit de 3 persoonlijke interviews die hebben plaatsgevonden. Er zal worden gekeken hoe studenten zich tijdens de LeerLabperiode hebben ontwikkeld en welke factoren daaraan hebben bijgedragen. Telkens wordt ook gekeken of hetgeen de studenten noemen overeenkomt, of misschien juist verschilt, met de antwoorden die studenten in eerdere jaren hebben gegeven. De volledige conclusies uit de rapporten van schooljaren 2020/2021 en 2021/2022 zijn terug te vinden in bijlage 2.

De thema's professionele identiteit en stuurkracht waaronder we de vragen in de interviewleidraad hebben ondergebracht, en die overeenkomen met de thema's vanuit de onderzoeken van de afgelopen twee jaar, zullen als opbouw dienen voor de presentatie van de resultaten, aangevuld met overige leeropbrengsten en tips die de studenten graag nog willen meegeven aan de ontwikkelaars van het Leerlab.

3.2 Professionele identiteit

Ontwikkeling van de professionele identiteit

Studenten geven, net als in de eerdere jaren, ook dit jaar aan zich op het gebied van professionele identiteit ontwikkeld te hebben. Het opdoen van verschillende ervaringen, onderwijsvormen- en contexten heeft eraan bijgedragen dat ze zijn gegroeid in hun rol als leraar. Als voorbeelden noemen studenten het voorbereiden en geven van een presentatie (aan de groep), het voeren van open en eerlijke coachgesprekken met de groep, waarin studenten eerlijk zijn over hun eigen en andermans sterkten en zwaktes en er een open en veilige sfeer hangt en bezoeken van eigentijdse onderwijscontexten (scholen). Deze factoren komen voor een groot deel overeen met genoemde factoren en voorbeelden van afgelopen jaren. Zo noemden studenten uit deze jaren bijvoorbeeld ook vooral het onderlinge contact met medestudenten en docenten (onder andere in de vorm van coachgesprekken). Een opvallend verschil is wel dat studenten uit het cohort 2021-2022 ook het inhoudelijke aanbod noemde als bijdrage factor voor hun PI, dit element werd tijdens de interviews voor cohort 2022/2023 niet benoemd.

Beroepsmotivatie en toekomstverwachting

Twee van de drie geïnterviewde studenten willen later docent worden. Deelname aan het LeerLab heeft dit beeld voor deze studenten niet veranderd maar eerder versterkt. Net als in de afgelopen jaren, heeft er dus geen verandering plaatsgevonden in de beroepsmotivatie van de studenten maar is het idee dat zij voor deelname aan het LeerLab al hadden, enkel versterkt. Opvallend is dat een van deze studenten

aangeeft graag in eigentijds onderwijs te willen gaan werken terwijl de andere student juist aangeeft dat het reguliere onderwijs hem/haar naar verwachting beter zou liggen.

De derde student twijfelde voor aanvang van het LeerLab al of hij/zij docent wilde worden, deelname aan het LeerLab heeft die gedachte niet veranderd. De student die twijfelt of hij/zij docent wil worden geeft ook aan liever in een meer traditionele onderwijssetting te gaan werken dan in een eigentijdse.

De studenten die traditioneel onderwijs verkiezen boven eigentijds onderwijs geven aan dat ze een interessant kijkje hebben gekregen in eigentijds onderwijs, maar dat zij er al doende achter kwamen dat deze manier van onderwijs geven in de toekomst (waarschijnlijk) niet hun voorkeur zou genieten. Dit is opvallend aangezien in eerdere cohorten een aantal studenten juist wel enthousiaster zijn geworden over het geven van eigentijds onderwijs en zichzelf in de toekomst dan ook wel in deze vorm van onderwijs terug zouden zien. Dit jaar was dit dus niet het geval. De student die wel in een eigentijdse setting aan de slag wil, heeft de eigen mening tijdens deelname aan het LeerLab niet zien veranderen.

Taakopvatting

Wanneer de studenten werd gevraagd naar de belangrijkste taak van het onderwijs komt de overdracht van kennis als meest prominente taak naar voren. Deze overdracht zou het beste plaatsvinden wanneer je rekening houdt met de wensen van leerlingen en het op een manier brengt dat het bij hen ook goed beklijft.

Over welke kennis het precies zou moeten zijn, zijn studenten minder eenduidig. Zo geeft een student aan dat leerlingen keuze zouden moeten hebben in de informatie (vakken) die ze willen leren, terwijl de twee andere studenten juist zeggen dat 'sommige dingen, ook bijvoorbeeld vakken die minder leuk zijn, nou eenmaal moeten' als een soort metafoor van het leven dat je ook wel eens dingen moet doen die, ondanks dat ze wel nuttig zijn, minder leuk zijn. Juist omdat deze studenten nu (achteraf) ook het nut zien van bepaalde informatie die ze hebben geleerd (maar niet leuk vonden) maakt dat ze dit inzicht nu hebben wat betreft de taakopvatting van het onderwijs.

Deelname aan het LeerLab heeft de studenten een breder en vollediger beeld gegeven van wat er allemaal mogelijk is binnen het onderwijs; welke taken het onderwijs allemaal (nog meer) kan vervullen. Dit komt overeen met het beeld van eerdere lichtingen. Zo ontdekten studenten van de lichting 2020-2021 dat er meer taken komen kijken bij het zijn van een leraar dan zij hadden gedacht. Ook studenten van de lichting 2019-2020 noemen veranderingen in hun taakopvatting, zoals een grotere nadruk op de (brede) persoonlijke ontwikkeling van leerlingen. Studenten van de huidige lichting geven aan dat de eigentijds setting en onderwijsvormen van het LeerLab heel geschikt waren om een breder en vollediger beeld van het onderwijs te vormen.

Ideale zelfbeeld

Het ideale zelfbeeld dat studenten schetsen van zichzelf als leraar raakt aan verschillende aspecten. Zo geeft een student aan dat zelfverzekerd voor de klas staan een belangrijk ingrediënt is. Ook het openstaan voor het gesprek en het stilstaan bij persoonlijke behoeften van leerlingen zijn belangrijke factoren. Dit laatste werd ook genoemd door studenten van eerdere lichtingen. Zo bleek bij meerdere studenten sprake te zijn van een sterkere leerlinggerichtheid; studenten ontdekten dat zij de leerling en diens behoeften graag (meer) centraal willen stellen. Ook geeft een student aan dat onderwijs minstens een bepaalde mate van structuur moet bevatten; een beetje vrijheid is goed, maar teveel daarvan kunnen (relatief) jonge mensen vaak nog niet aan. Ook ziet een student zichzelf als ideale docent voor zich als een creatief persoon die ook out of the box kan denken. Tijdens het LeerLab hebben de docenten hier veel voorbeelden van gegeven waardoor de student geïnspireerd is geraakt.

3.3 Stuurkracht

De studenten zijn positief over de manier waarop ze gestimuleerd werden om zelf regie te nemen, bijvoorbeeld doordat ze hun tijd zelf konden invullen op een manier waarop ze dat nuttig vonden. Dit komt overeen met het beeld wat door de studenten in de lichting 2021/2022 werd geschetst. Deze studenten gaven aan dat het na afloop van het LeerLab beter lukt om regie te nemen over het eigen leren en dat ze meer vrijheid voelden en dus ook konden benutten om te werken aan wat zij zelf van belang vinden. De studenten van de huidige lichting geven daarbij aan dat stuurkracht iets is wat zich doorheen het LeerLab heeft ontwikkeld. Dit komt overeen met het beeld van de lichting 2020/2021 waarbij studenten, volgens de docenten, in hun stuurkracht gegroeid waren. Door het zelf nemen (en krijgen) van de leiding, kreeg je een soort verantwoordelijkheidsgevoel, aldus een van de huidige studenten. Het leren nemen van de eigen verantwoordelijkheid werd ook door studenten uit een eerder lichting genoemd (2021/2022) en ook het leren nemen van initiatief kwam al eerder naar voren, namelijk bij de lichting van 2020/2021. Volgens een van de studenten uit de huidige lichting mochten de lessen aan het begin van het LeerLab iets meer structuur bevatten. Het begin verliep wat minder soepel maar gaandeweg werd het steeds duidelijker wat er verwacht werd en namen studenten, aangemoedigd door de docenten, steeds meer zelf het initiatief. Daarentegen was volgens de huidige lichting de planning vooral richting het einde van het LeerLab soms iets te strak. Als het gaat om de ontwikkeling van stuurkracht benoemt een van de studenten de coachgesprekken als bijdragende factor. Ook studenten van de lichting 2021-2022 zagen coaching als belangrijke bijdrage.

3.4 Overige (leer)opbrengsten en tips

Naast de ontwikkeling van stuurkracht en de bijdrage van het LeerLab aan hun professionele identiteit benoemen de studenten ook een aantal algemene leeropbrengsten. Een van de studenten geeft aan dat het LeerLab een stukje gezelligheid bracht. De studenten zijn verder positief over de fijne,

vertrouwde sfeer waarbinnen de studenten met elkaar konden spreken. Een van de studenten geeft aan dat de cirkel voor hem/haar hierin heeft geholpen en benoemt ook dat zijn/haar houding doorheen het LeerLab veranderde. De student was in het begin zoekende en wat stiller maar naarmate hij/zij enthousiaster werd, stapte hij/zij vaker op mensen af om het gesprek aan te gaan. Naast de sfeer en gezelligheid bracht het LeerLab ook de mogelijkheid om van medestudenten te leren, over het onderwijs zelf en hoe het op andere scholen gaat.

De studenten zijn verder ook positief over de coaches. De coachgesprekken hebben hen veel gebracht en bieden ook de mogelijkheid om dingen te relativiseren. Een van de studenten geeft daarbij aan dat hij/zij de verschillende persoonlijkheden waardeert; er is altijd iemand waar je naartoe kan. De coaches zijn erg behulpzaam en het is mooi hoe de coaches met elkaar samenwerken en van elkaar kunnen leren, aldus een van de studenten.

Met het oog op de structuur of opzet van het LeerLab zijn de studenten positief over het geven van presentaties aan medestudenten van het LeerLab. De ervaringen en jezelf beter leren kennen, waren erg leerzaam. Ook de reflectie op de presentatie met medestudenten en de coach hebben daar volgens de studenten veel in geholpen. De volgorde van de LeerLabdag met aansluitend een stagedag, werd door een van de studenten als erg fijn ervaren. Op die manier kan je de dingen die je geleerd hebt meteen de dag erna toepassen. Naast deze positieve punten zijn er ook een aantal punten die volgens de studenten (iets) anders konden. Zo vond een van de studenten de vrijheid aan het begin van het LeerLab wat te groot waardoor men niet altijd wist wat te gaan doen. Richting het eind was dit echter helemaal anders en was er soms juist te weinig tijd om alles uit te voeren. Gaandeweg raakten alle studenten bekend met het concept en het idee en verliep alles ook een stuk soepeler. Daarnaast hadden, volgens een van de studenten, de afspraken en regels wat strikter gemogen, bijvoorbeeld als het gaat om op tijd zijn of aanwezigheid. Wanneer het gaat om de dagafsluiting zou een van de studenten ervoor kiezen om dit met alle LeerLabbers te doen zodat men daarna de mogelijkheid heeft om op het LeerLab of ergens anders, bijvoorbeeld met een coach, aan dingen te werken.

Inhoudelijk had het LeerLab een bijdrage aan de informatievoorziening over het (eigentijds) onderwijs, hoe het onderwijs in elkaar zit, wat het allemaal te bieden heeft, wat de verschillen tussen scholen zijn en hoe bepaalde zaken op verschillende scholen anders aangepakt worden. Echter, volgens een van de studenten had het theoretische stuk wat uitgebreider gemogen, met name in vergelijking met het reguliere traject. Het LeerLab bood daarnaast de kans om te ontdekken of en in hoeverre het eigentijds onderwijs de context is waarbinnen de studenten later willen werken. Een van de studenten heeft hier bedenkingen bij en is, na minder goede ervaringen met het werken in leerpleinen, vooral benieuwd naar het reguliere onderwijs; voor de klas, in een lokaal in een rustige omgeving.

LITERATUUR

Buijs, E. C. H., & Oolbekkink-Marchand, H.W. (2020). Eindrapport Monitoronderzoek LeerLab 2019-2020. HAN.

Buijs, E. C. H., & Oolbekkink-Marchand, H.W. (2021). Eindrapport Monitoronderzoek LeerLab 2020-2021. HAN.

Buijs, E. C. H., & Oolbekkink-Marchand, H.W. (nog te verschijnen). *Het LeerLab: Bijdrage van deelname aan een keuzemodule gericht op eigentijds onderwijs aan de professionele identiteit van leraren in opleiding (werktitel)*. Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Kelchtermans, G. (2009). Who I am in how I teach is the message: self-understanding, vulnerability and reflection. *Teachers and Teaching: Theory and practice*, 15, 257-272.

Kelchtermans, G. (2012). *De leraar als (on)eigentijdse professional. Reflecties over de "moderne professionaliteit" van leerkrachten. Notitie in opdracht van de Nederlandse onderwijsraad*. KULeuven.

BIJLAGE 1: INTERVIEWLEIDRAAD

Algemene introducerende vraag

- Wat heeft het LeerLab jou voornamelijk gebracht, wat heeft het jou opgeleverd?
 - Welke elementen binnen het LeerLab hebben hier voornamelijk aan bijgedragen?
 - Wie speelde(n) hierin een rol en wat was hun rol/bijdrage precies? (alleen jijzelf, medestudenten, coaches)

Professionele identiteit: beroepsmotivatie

- Heb je een antwoord gevonden op de vraag of je leraar wilt worden?

- Zo ja, was er een bepaald moment waarop je het zeker wist? Wanneer was dat?
- In hoeverre zijn er sinds de start van het LeerLab dingen veranderd of bevestigd in jouw motivatie voor het leraarschap? Denk bijvoorbeeld aan een bevestiging, versterking of verzwakking van je motivatie voor het leraarschap, of aan veranderingen in de redenen waarom je leraar wilt worden.
 - In hoeverre heeft het LeerLab hieraan bijgedragen? En welke elementen van het LeerLab zijn dit geweest?
(Denk hierbij bijvoorbeeld aan de coachgesprekken, of bepaalde werkvormen.)
 - Herinner je je een specifiek moment tijdens een LeerLabbijeenkomst dat belangrijk was voor de ontwikkeling van jouw motivatie voor het leraarschap?
 - Wat heeft het moment jou gebracht voor jouw motivatie voor het leraarschap?
 - Wie had(den) een bijdrage aan of rol in dat moment? En wat was hun bijdrage/rol precies?
(denk aan: alleen jijzelf, een LeerLabcoach, een medestudent)

Professionele identiteit: zelfbeeld

- In hoeverre zijn er sinds de start van het LeerLab dingen veranderd of bevestigd in jouw ideale zelfbeeld als leraar, in jouw beeld van wat voor leraar jij later zou willen zijn?
 - In hoeverre heeft het LeerLab hieraan bijgedragen? En welke elementen van het LeerLab zijn dit geweest?
(Denk hierbij bijvoorbeeld aan de coachgesprekken, of bepaalde werkvormen.)
 - Herinner je je een specifiek moment tijdens een LeerLabbijeenkomst dat belangrijk was voor de ontwikkeling van jouw ideale zelfbeeld als leraar?
 - Wat heeft het moment jou gebracht voor jouw ideale zelfbeeld als leraar?
 - Wie had(den) een bijdrage aan of rol in dat moment? En wat was hun bijdrage/rol precies?
(denk aan: alleen jijzelf, een LeerLabcoach, een medestudent)

Professionele identiteit: toekomstverwachting

- Denk je dat je over 5 jaar nog in het onderwijs werkt? Zo ja, in wat voor soort school? En in welke rol/functie?
 - Zie je jezelf werken in een context van eigentijds onderwijs? Waarom wel/niet?
- In hoeverre zijn er sinds de start van het LeerLab dingen veranderd of bevestigd in jouw toekomstverwachtingen, en in jouw beeld van de context waarin je later zou willen werken?
 - In hoeverre heeft het LeerLab hieraan bijgedragen? En welke elementen van het LeerLab zijn dit geweest?
(Denk hierbij bijvoorbeeld aan de coachgesprekken, of bepaalde werkvormen.)
 - Herinner je je een specifiek moment tijdens een LeerLabbijeenkomst dat belangrijk was voor de ontwikkeling van jouw toekomstverwachting?
 - Wat heeft het moment jou gebracht voor jouw toekomstverwachting?
 - Wie had(den) een bijdrage aan of rol in dat moment? En wat was hun bijdrage/rol precies?
(denk aan: alleen jijzelf, een LeerLabcoach, een medestudent)

Stuurkracht/zelfregie

- In hoeverre lukt het jou om regie te nemen (stuurkracht) over je eigen leren in de lerarenopleiding?
- Heb je het gevoel dat je hier sinds je deelname aan het LeerLab sterker in bent geworden?
 - In hoeverre heeft het LeerLab hieraan bijgedragen? En welke elementen van het LeerLab zijn dit geweest?
(Denk hierbij bijvoorbeeld aan de coachgesprekken, of bepaalde werkvormen.)
 - Herinner je je een specifiek moment tijdens een LeerLabbijeenkomst dat belangrijk was voor de ontwikkeling van jouw stuurkracht?
 - Wat heeft het moment jou gebracht voor jouw stuurkracht?
 - Wie had(den) een bijdrage aan of rol in dat moment? En wat was hun bijdrage/rol precies?
(denk aan: alleen jijzelf, een LeerLabcoach, een medestudent)

Overige leeropbrengsten en tips

- In hoeverre heeft het LeerLab bijgedragen aan de ontwikkeling van jouw kennis, vaardigheden, en houdingsaspecten?
 - Welke elementen van het LeerLab hebben de grootste bijdrage geleverd aan jouw kennis? En wat maakte dat dit de grootste bijdrage had?
 - Welke elementen van het LeerLab hebben de grootste bijdrage geleverd aan jouw vaardigheden? En wat maakte dat dit de grootste bijdrage had?
 - Welke elementen van het LeerLab hebben de grootste bijdrage geleverd aan jouw houding? En wat maakte dat dit de grootste bijdrage had?

Algemene afsluitende vragen

- Welke elementen binnen het LeerLab hebben jou het meeste gebracht, hebben voor jou het meeste opgeleverd? Waarom? En wat heeft dit jou gebracht? *(Opm.: Met de algemeen introducerende vraag is hier wellicht al antwoord op gegeven.)*

- Heb je nog tips of verbeter suggesties voor het LeerLab die je graag wilt delen?

BIJLAGE 2: CONCLUSIES RAPPORTEN 2020/2021 & 2021/2022

2020/2021

Professionele identiteit

Door hun deelname aan het LeerLab hebben volgens de docenten alle studenten van de lichting 2020-2021 wel een antwoord kunnen vinden op de vraag of zij leraar willen en kunnen worden. Hun beroepsmotivatie lijkt in grote lijnen hetzelfde te zijn gebleven of te zijn bevestigd. Als bijdrage van het LeerLab aan hun beroepsmotivatie wordt genoemd dat zij er werden uitgedaagd om na te denken over wat je eigenlijk zou willen leren. Ook de beroepsmotivatie van de studenten van de lichting 2019-2020 lijkt door deelname aan het LeerLab weinig tot geen veranderingen te hebben ondergaan.

Op de taakopvatting van de studenten lijkt het LeerLab een grotere invloed te hebben gehad. De studenten van de lichting 2020-2021 hebben vooral ontdekt dat er meer taken komen kijken bij het zijn van een leraar dan zij hadden gedacht. Ook hebben enkele studenten ontdekt dat de taken van de leraar moeilijker zijn dan zij hadden gedacht. De meeste geïnterviewde studenten van de lichting 2019-2020 noemen ook veranderingen in hun taakopvatting, zoals een grotere nadruk op de (brede) persoonlijke ontwikkeling van leerlingen.

Het ideaal zelfbeeld van de studenten als (toekomstig) leraar heeft door hun deelname aan het LeerLab meer vorm gekregen: zij hebben een beter beeld gekregen van wat voor leraar zij zijn of later graag zouden willen zijn. In dit ideale zelfbeeld blijkt bij meerdere studenten en bij beide lichtingen sprake te zijn van een sterkere leerlinggerichtheid: de studenten hebben ontdekt dat zij de leerling en diens behoeften graag (meer) centraal willen stellen.

Wat betreft hun toekomstverwachting hebben de studenten een beter beeld gekregen van in wat voor context zij later graag zouden willen werken. Een deel van de studenten heeft ontdekt dat het eigentijds onderwijs goed bij hen past. Andere studenten zijn tot de conclusie gekomen dat zij liever in een reguliere onderwijscontext werken, of dat zij wel in een eigentijdse context zouden willen werken maar niet voor een langere tijd.

De LeerLabstudenten van beide lichtingen blijken met hun ervaringen in eigentijdse onderwijscontexten ruimschoots in de gelegenheid te zijn gebracht om hun subjectieve onderwijstheorie nader te ontwikkelen. Zij hebben hun eigen ideeën en opvattingen rond de vraag wat 'goed/effectief onderwijs' inhoudt aan kunnen scherpen, en hebben meer inzicht gekregen in mechanismen die een belangrijke rol spelen in het leerproces en in hoe je als leraar gewenste uitkomsten kunt bereiken bij leerlingen. Bovendien hebben zij door hun ervaringen een beter onderbouwd of meer genuanceerd standpunt in kunnen nemen tegenover eigentijdse onderwijsaanpakken, hebben zij een afweging kunnen maken tussen de voor- en nadelen van eigentijds onderwijs en die van regulier onderwijs en hebben zij de positieve aspecten uit beide onderwijsvormen kunnen opnemen in hun subjectieve onderwijstheorie.

Gevraagd naar wat een bijdrage heeft geleverd aan de ontwikkeling van de professionele identiteit van de studenten, noemen studenten vaak de uitwisselingen tussen studenten onderling en tussen studenten en docenten tijdens coachgesprekken, intervisie en klassikale discussies op het LeerLab (denk aan presentaties van medestudenten over hun stage-ervaringen, met elkaar in gesprek gaan over casussen, de vragen die de docenten stellen, de overtuigingen die zij met de studenten delen, en het meemaken van de docenten in hun rol als coach), en uitwisselingen met gastsprekers. Ook volgens de docenten van het LeerLab droegen de coachgesprekken in belangrijke mate bij aan de ontwikkeling van de professionele identiteit van de studenten. Daarnaast noemden zij ook werkvormen uit het Drivemodel en de gerichte voorbereiding op de tussen- en eindbeoordeling als bijdragende factoren.

Stuurkracht

De docenten krijgen van de studenten de indruk dat hun stuurkracht is gegroeid. Uit de interviews met studenten van de lichting 2020-2021 wordt ook duidelijk dat de meesten van hen in het LeerLab en op hun stage de ruimte hebben ervaren om zelf invulling te geven aan hun rol als leraar en aan hun ontwikkeling als leraar. Uit de Learner Reports komt naar voren dat er studenten zijn die hebben ontdekt dat zij invloed uit kunnen oefenen op hun eigen leerproces en ontwikkeling en op welke manier. Ook hebben zij ontdekt dat zij een bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van leerlingen en op welke manier, en ook aan de verbetering van het onderwijs en de maatschappij. Ook een student van de lichting 2019-2020 noemde als opbrengst van het LeerLab dat zij beter weet wat zij nodig heeft in haar eigen begeleiding en hoe je de vrijheid en ruimte die je krijgt ook echt kunt gebruiken, en geleerd heeft om initiatief te nemen. Er zijn echter ook signalen dat sommige studenten enigszins belemmerd waren in de ontwikkeling van hun stuurkracht. Zo zijn er studenten die zich graag verder wilden bekwamen in hun eigen vakgebied en/of in vaardigheden als klassenmanagement in een reguliere onderwijscontext, maar die hier gelegenheden voor misten. En waar de keuzevrijheid en nadruk op eigen verantwoordelijkheid de studenten aan de ene kant mogelijkheden bood om aan de slag te gaan met dingen die zij als belangrijk zagen in hun ontwikkeling, waren er ook studenten die hier niet goed mee overweg konden. Deze studenten hadden moeite met het maken van keuzes in hun leerproces (zoals het formuleren van leervragen), omdat zij nog niet goed konden verwoorden wat hun behoeften precies zijn, omdat zij nog onvoldoende zicht hadden op waar zij uit kunnen kiezen, of juist omdat zij werden overweldigd door de vele keuze-opties. Zij hadden er naar eigen zeggen baat bij gehad als de docenten van het LeerLab hen meer handvatten hadden gegeven bij het maken van deze keuzes, onder andere door eerder zelf met inhoudelijk aanbod te komen als de inbreng vanuit de studenten op zich laat wachten.

2021/2022Professionele identiteit

Factoren die in het LeerLab hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van de professionele identiteit zijn volgens de studenten autonomie, (eigentijdse) werkvormen, coaching door de docenten, interactie met medestudenten, en het aanbod van inhoud/theorie. Bij autonomie gaat het om de vrijheid die de studenten in het LeerLab kregen, de ruimte voor eigen inbreng, de ruimte om de regie te nemen over hun eigen leren, en de aandacht die er in het LeerLab is voor hun persoonlijke ontwikkeling met oog voor hun talenten en behoeften. De werkvormen die docenten in het LeerLab gebruikten hebben de studenten geïnspireerd en aan het denken gezet over hun professionele identiteit. De docenten zetten een diversiteit aan 'eigentijdse' werkvormen in, waardoor de studenten konden ervaren hoe het is om dergelijke werkvormen zelf 'te ondergaan', zoals werkvormen waarin beweging een rol speelt. Ook werkvormen die niet per definitie als 'eigentijds' te karakteriseren zijn hebben bijgedragen, zoals simulaties en het hardop nadenken over overeenkomsten tussen persoon en professie. Van de coaching door de docenten van het LeerLab heeft met name het geven van positieve feedback en feedforward bijgedragen, evenals het zien van de docent in een coachende rol als rolmodel. In interacties met medestudenten werd de professionele identiteit van de studenten verder ontwikkeld door te horen over hoe het eraan toegaat op scholen met andere onderwijsconcepten, door in aanraking te komen met verschillende perspectieven en meningen waaraan zij hun eigen meningen konden aanscherpen, en door in gesprek te gaan over casussen en over hoe medestudenten in een bepaalde situatie hebben gehandeld. Tot slot heeft het inhoudelijk en theoretisch aanbod in het LeerLab, met name theorie rond didactisch coachen, de studenten aangezet tot denken over aspecten van hun professionele identiteit.

Stuurkracht

Bijna alle geïnterviewde studenten geven aan dat het hen na afloop van het LeerLab beter lukt om regie te nemen over het eigen leren. Dit gevoel van stuurkracht uit zich bij studenten op verschillende manieren. Zo geven zij bijvoorbeeld aan dat hun intrinsieke motivatie tijdens hun deelname aan het LeerLab is verhoogd en dat zij een beter beeld hebben van wat zij precies (als docent) willen bereiken. Daarbij geven studenten ook aan dat ze nu meer de vrijheid voelen en dus ook kunnen benutten om te werken aan wat zij zelf, voor hun professionele ontwikkeling, van belang vinden. Zo gaf een student bijvoorbeeld aan de start van het LeerLab aan dat ze vooral wilde investeren in het opbouwen van goede relaties met studenten tijdens haar leraarschap en is dat haar ook daadwerkelijk gelukt. Ook het kunnen gebruiken en aanreiken van goede tools aan studenten is een doel dat door studenten als doel werd gesteld en ook daadwerkelijk is behaald.

Factoren die tijdens het LeerLab hebben bijgedragen aan het ontwikkelen van de stuurkracht van studenten zijn het ervaren van autonomie, stimulatie van de zelfregie (door docenten), coaching en begeleiding, hun omgeving en de verbondenheid die zij daarmee voelen, het inhoudelijk aanbod dat zij

hebben ontvangen en inzicht in de mogelijkheden van hun leraarschap en tot slot het opdoen van praktijkervaring.

Studenten gaven unaniem aan dat het ervaren van autonomie tijdens het LeerLab hun stuurkracht heeft versterkt. Met name het krijgen van de vrijheid om zelf te ontdekken wat je leer- en ontwikkelpunten zijn en waar studenten zelf graag aan willen werken werd daarin het vaakst genoemd. Ook het feit dat docenten met studenten mee denken over hoe dat proces dan vervolgens vorm te geven werd door veel studenten gewaardeerd. Ook het stimuleren van de zelfregie van studenten, ofwel het stimuleren van studenten om regie te nemen over het eigen leerproces, wordt door veel studenten genoemd als bijdragende factor aan de ontwikkeling van hun stuurkracht. Er wordt bij dit punt vooral gefocust op het nemen van de eigen verantwoordelijkheid van de student. Voorbeelden hiervan zijn het voorbereid naar een les komen of het zelf meenemen van onderwerpen waarover je wilt praten tijdens de coachgesprekken. Door studenten zelf in de lead te zetten, hen op de juiste manier hierin te ondersteunen en studenten te laten inzien dat ze dit ook echt kunnen, werd daarnaast het zelfvertrouwen van de studenten binnen het LeerLab vergroot.

De coaching en begeleiding vanuit docenten en stagebegeleiders heeft, naast dat het de professionele identiteit van studenten heeft versterkt, ook bijgedragen aan het ontwikkelen van meer stuurkracht bij studenten. Vooral de manier waarop door de begeleiders met studenten werd omgegaan en specifiek de manier waarop studenten van feedback werden voorzien, werd als studenten gezien als enorm helpend in hun ontwikkeling. Wanneer studenten ergens tegenaan liepen werd hen, in veel gevallen, nuttige en bruikbare informatie gegeven (zowel inhoudelijk als procesmatig) waarmee zij weer verder aan de slag konden. Dit werd als erg waardevol ervaren. Studenten geven daarnaast aan dat het gevoel van verbondenheid met hun omgeving hen heeft geholpen bij het ontwikkelen van meer stuurkracht. Met name het groepsgevoel en de verbondenheid met elkaar heeft studenten geholpen om meer regie te nemen over hun eigen leren. De onderlinge relatie tussen de studenten in het LeerLab wordt omschreven als fijn, vertrouwelijk en behulpzaam (naar elkaar). Meer praktisch hebben studenten elkaar, door middel van het samenwerken aan opdrachten, ook inhoudelijk verder gebracht. Het gevoel van verantwoordelijkheid voor elkaar en voor de groep wordt ook gevoeld tijdens de stage. De studenten voelen zich over het algemeen verantwoordelijk voor hun studenten en hun leerproces.

Een aantal studenten noemt ook het inhoudelijk aanbod dat zij kregen en het bredere zicht op hun mogelijkheden dat zij hierdoor kregen - als een belangrijke factor ter bevordering van hun stuurkracht. Deze studenten geven aan dat dit inhoudelijk aanbod dat wordt aangereikt heeft geholpen bij ontwikkeling van hun stuurkracht.